



Vantaan Pyhän Laurin kirkon kellarin
arkeologiset tutkimukset
24.–28.3.2014

Riikka Väisänen ja Elina Terävä



VANTAAN
KAUPUNGINMUSEO
VANDA STADSMUSEUM
VANTAA CITY MUSEUM

Tiivistelmä

Vantaan kaupunginmuseo suoritti Vantaan seurakuntien tilauksesta arkeologiset tutkimukset Vantaan Pyhän Laurin keskiaikaisen kirkon kellarin tiloissa 24.–28.3.2014. Tutkimukset liittyivät kellarissa sijaitsevan sähköteknisen keskuksen korjaustöihin, joiden tarkoituksena on parantaa keskuksen puutteita. Kellari on rakennettu kirkkoon vuonna 1874 lämmityslaitteen asentamisen yhteydessä, ja sitä on korjattu kirkon palon jälkeen vuonna 1893. Kellarin tiloja on uusittu 1900-luvulla, ja todennäköisesti 1970-luvulla kellarista oli tiiliseinällä rajattu tila, joka nyt haluttiin mahdollisesti ottaa käyttöön. Seinän takaa paljastui huonetila, joka oli täynnä hiekkaa, kiviä ja muuta purkujätettä kuten tiiliä ja tiilimurskaa. Koska maamassojen alkuperä oli epäselvä ja oli mahdollista, että ne olisivat peräisin kirkon alla olleista kerroksista, haluttiin kerrokset tutkia arkeologisesti.

Tutkimuksissa ensimmäiseksi poistettiin huonetilan noin metrin korkeudelta täyttäneet maamassat, jotka koostuivat modernista purkumateriaalista, kivistä ja hiekasta. Purkukerroksen alta esille tuli aivan huoneen läntisellä takaseinällä muuta huonetilaa ylempänä ollut kivitaso, osittain rikkoutunut kivilattiataso sekä aivan oviaukon edessä tumma nokinen ja tahmainen tuhka- ja silttikerros. Tämän silttisen kerroksen alla oli pienellä alueella tiililattia sekä suurista kivistä ja laastikerroksesta koostunut kova lattiataso. Kaivaminen pysäytettiin esiin tulleeseen lattiatasoon, koska se tullaan todennäköisesti säilyttämään korjaustöiden aikana.

1. Sisällysluettelo

Tiivistelmä	0
1. Sisällysluettelo.....	1
2. Arkisto- ja rekisteritiedot.....	2
3. Johdanto	4
4. Tutkimusalueen kuvaus	5
5. Historiallinen tausta ja tutkimushistoria	6
6. Tutkimukset	9
7. Kaivaushavainnot ja tulkinnat	11
8. Tulokset.....	16
Lähteet ja kirjallisuus.....	18

Liitteet:

Liite 1: Digikuvaluettelo

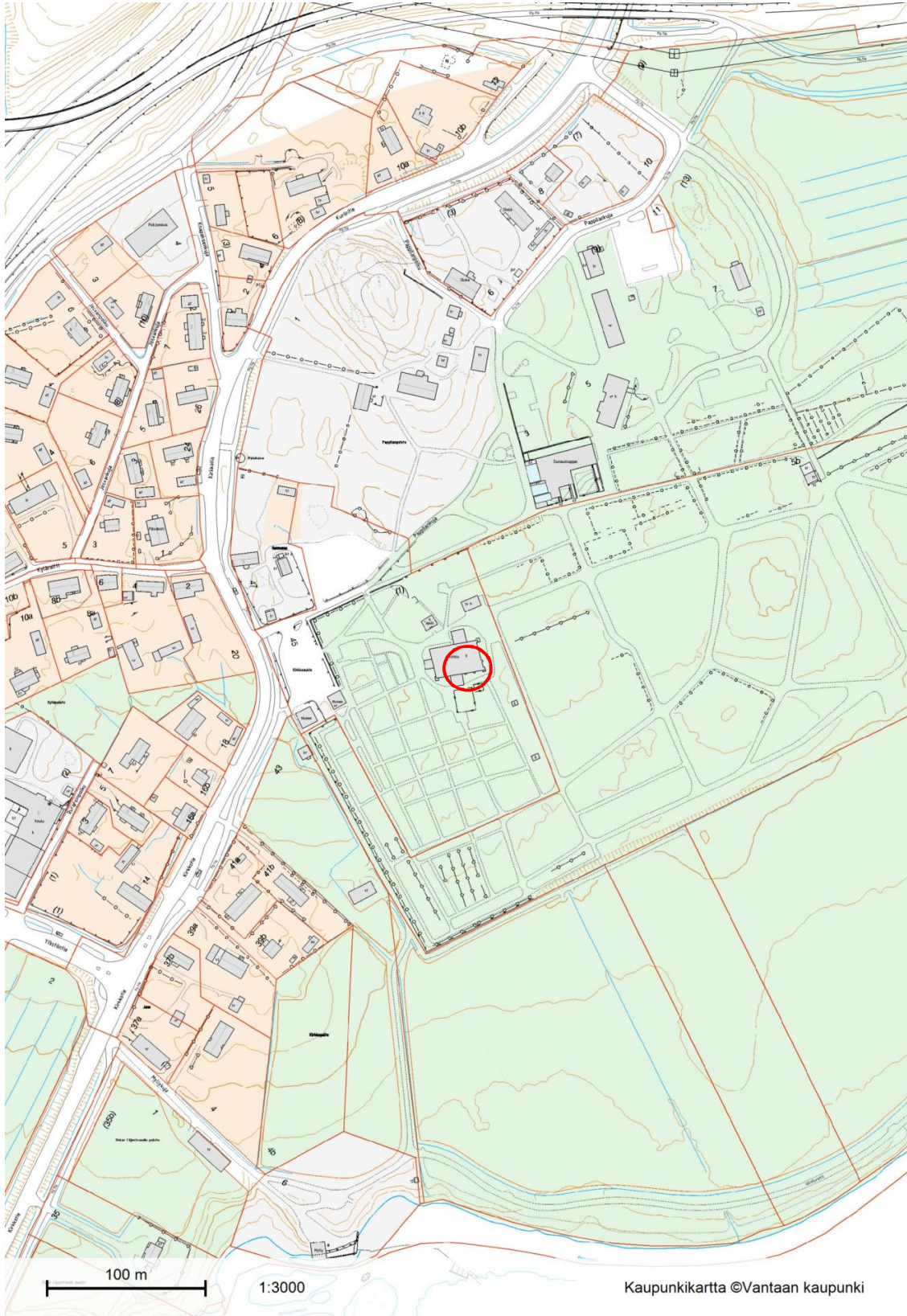
Liite 2: Kuvaluettelo löydöistä

Liite 3: Kartat

2. Arkisto- ja rekisteritiedot

Kohteen nimi:	Vantaa Pyhän Laurin kirkko
Kaupunginosa:	Kirkonkylä
Kunta:	Vantaa
Kohteen laji:	Kirkko
Ajoitus:	Keskiaika, historiallinen aika
Muinaisjäännösrekisterin tunnus:	1000014825
Yhtenäiskoordinaatit:	Tutkimusalueen keskipiste (ETRS-TM35FIN) Pkoo=6684644 ja lkoo= 388641
Tutkimuslupa:	Diariointinumero MV/10/05.04.01.02/2014 pvm. 13.3.2014
Tutkimuksen laatu:	Kaivaus
Tutkimuslaitos:	Vantaan kaupunginmuseo
Maanomistaja:	Vantaan seurakunnat
Kaivauksenjohtaja:	FM Riikka Väisänen
Apulaistutkija:	HuK Elina Terävä
Kenttätyöaika:	24.3.–28.3.2014
Tutkitun alueen laajuus:	n. 7,6 m ²
Rahoittaja:	Vantaan seurakunnat
Kustannusarvio:	3670,77 €
Digitaaliset kuvatallenteet:	VKM kuva-arkisto D1195:1-27
Tutkimushistoria:	Luoto, Kirsi 2006: Vantaan Pyhän Laurin kirkko. Kaivaus kirkkomaalla 3.–28.7.2006. Vantaan kaupunginmuseo / Vantaan historiatoimikunta. Museoviraston arkisto. Luoto, Kalle 2007: Vantaan Pyhän Laurin kirkko. Kaivaus kirkkomaalla 2.–31.7.2007. Vantaan kaupunginmuseo / Vantaan historiatoimikunta. Museoviraston arkisto. Koivisto, Andreas 2012: Vantaan Pyhän Laurin kirkon arkeologiset koetutkimukset vuonna 2012. Vantaan kaupunginmuseo. Museoviraston arkisto.
Aikaisemmat löydöt:	KM 2006083:1-320 KM 2006036:1-15 (Rahakammio) KM 2007052:1-156 KM 2007049:1-12 (Rahakammio) KM 39151:1
Alkuperäinen raportti:	Museoviraston arkisto
Kopiot (2 kpl):	Vantaan kaupunginmuseo, Vantaan seurakunnat

Peruskarttaote



3. Johdanto

Vantaan kaupunginmuseo suoritti Vantaan seurakuntien tilauksesta arkeologiset tutkimukset Vantaan Pyhän Laurin keskiaikaisen kirkon kellarin tiloissa. Tutkimukset liittyivät kellarissa sijaitsevan sähköteknisen keskuksen korjaustöihin, joiden tarkoituksena on parantaa keskuksen puutteita.

Kellari on rakennettu kirkkoon vuonna 1874 valmistuneen lämmityslaitteen (ns. *kalorifeeri*-järjestelmän) asentamisen yhteydessä, ja sitä oli uusittu kirkon palon jälkeen vuonna 1893. Kellarin tiloja oli muutettu myös 1900-luvulla mm. keskuslämmityksen asentamisen ja sähköistyksen yhteydessä. Todennäköisesti 1970-luvulla kellarin takaosasta oli tiiliseinällä erotettu tila, joka nyt haluttiin ottaa käyttöön. Seinän takaa paljastui pieni huonetila, joka oli täynnä hiekkaa, kiviä ja muuta purkujätettä kuten tiiliä ja tiilimurskaa. Koska maamassojen alkuperä oli epäselvä, ja koska oli epäily, että ne saattaisivat olla peräisin kirkon alla olleista kerroksista, haluttiin kerrokset tutkia arkeologisesti.

Tutkimukset suoritettiin 24.–28.3.2014 välisenä aikana. Tutkitun huonetilan laajuus oli noin 7,6 m². Kenttätöiden johtajana toimi Riikka Väisänen ja apulaistutkijana Elina Terävä. Kenttätöidenjohtaja laati kaivausraportin ja luetteloi valokuvat Vantaan kaupunginmuseon kuva-arkiston Doris-tietokantaan sekä vastasi karttojen piirtämisestä. Apulaistutkijalle ei ollut varattu jälkityöaika. Molemmat osallistuivat sekä kaivamiseen että dokumentointiin kentällä. Kaivausten kustannuksista (3670,77 €) vastasi Vantaan seurakunnat.

Vantaalla keskiviikkona 9. huhtikuuta 2014

Riikka Väisänen

4. Tutkimusalueen kuvaus

Vantaan Pyhän Laurin tai Helsingin pitäjän kirkko ja kirkkomaa sijaitsevat Kirkonkylässä, Vantaan keskiosassa lähellä Helsingin rajaa. Jo historiallisella ajalla kirkko ja Kirkonkylä olivat tärkeiden kulkureittien solmukohdassa. Kirkon lähistöllä Vantaanjoki ja Keravanjoki yhdistyvät yhdeksi Suomenlahteen laskevaksi joeksi. Suuri Rantatie kulki aikanaan kylän halki, ja siitä erkani tie etelään kohti 1550-luvulla perustettua Helsinkiä. Nykyisinkin Kirkonkylä sijaitsee Kehä III:n ja Tuusulanväylän risteyskohdan lähellä. Kirkonkylä on vuosien saatossa säilyttänyt vanhaa asuaan, ja se onkin Museoviraston ylläpitämällä listalla valtakunnallisesti merkittävistä rakennetuista kulttuuriympäristökohteista. Kirkkomaa on vuosisatojen aikana kokenut kovia muutoksia, ja maan pintaa on paikoitellen nostettu huomattavasti. Myös hautausmaa on laajentunut, varsinkin viimeisimpien vuosisatojen aikana. Kirkkomaan itä- ja eteläpuolella luonnonympäristö muuttuu Keravanjoen muodostamaksi jokilaaksoksi peltoineen. (Katso myös Koivisto 2012.)

Varsinaiset kaivaustutkimukset suoritettiin Vantaan Pyhän Laurin kirkon kellaritiloissa, jotka valmistuivat vuonna 1874. Kellari rakennettiin lämmitys- eli *kalorifeeri*-järjestelmää varten (Knapas 1994: 57–58). Itse Pyhän Laurin kirkko on rakennettu keskiajalla, todennäköisesti vuosien 1455–1460 välisenä aikana (Hiekkanen 2003: 57; 2004: 30). Kellarissa on tehty muutos- ja korjaustöitä heti kirkon palon jälkeen 1893, sekä 1900-luvun alkupuolella mm. keskuslämmityksen asentamisen ja sähköistyksen aikana (Viljo 1994: 111–112). Todennäköisesti 1970-luvun korjaustöissä tutkimuksen kohteena ollut takahuone oli erotettu väliseinällä varsinaisesta sähköteknisenä keskuksena käytetystä kellaritilasta (Bonsdorff, rakennushistoriaselvitys). Väliseinän purkamisen jälkeen takahuoneen maakerrosten tutkiminen tuli ajankohtaiseksi.



Kuva 1. Pyhän Laurin kirkon kellarin maamassoilla täytetty huonetila ennen kaivausten aloittamista. Kuva otettu länteen.

5. Historiallinen tausta ja tutkimushistoria

Kuten jo edellisessä kappaleessa on mainittu, Vantaan Pyhän Laurin kivikirkko on rakennettu todennäköisimmin vuosien 1455–1460 välisenä aikana (Hiekkänen 2003: 57; 2004: 30). Ensimmäinen kirjallinen maininta kirkosta on jo vuodelta 1401 (FMU 1145), kun lahjoituskirjassa mainitaan että rakennus on omistettu Pyhälle Laurille. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että paikalla olisi vielä tuolloin ollut kivikirkko, vaan varhaisten seurakuntien ensimmäiset kirkot olivat puisia. Tarkkoja tietoja ei kivikirkkoja varhaisemmista puukirkoista ole juurikaan säilynyt, ja onkin hyvin todennäköistä että uusi kivinen kirkko on rakennettu vanhan puisen kirkon paikalle. (Hiekkänen 2007; Ruohonen 2006.)

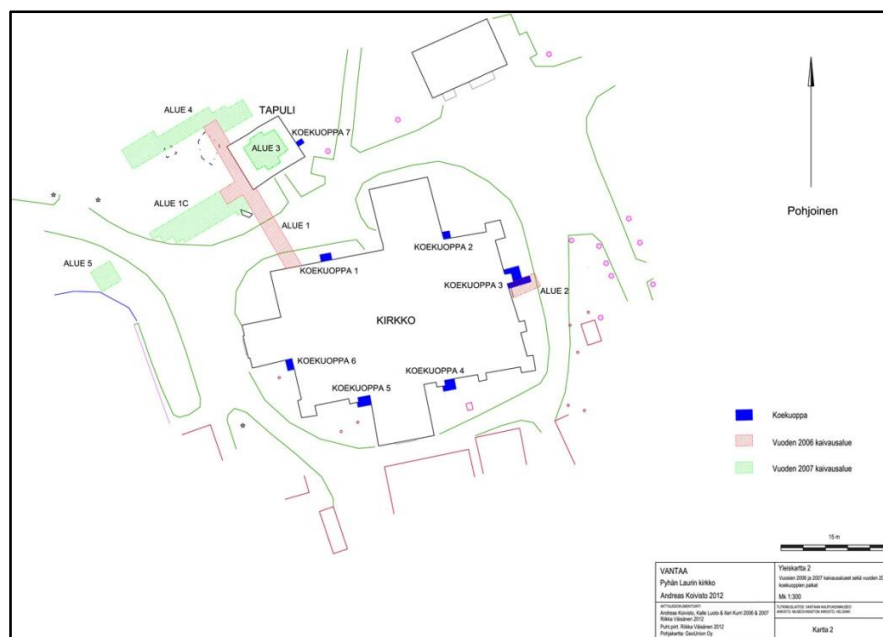
Markus Hiekkänen (2007: 21–22) on ajoittanut Suomen keskiaikaisia kivikirkkoja sitomalla rakennusten tyylillisiä sekä muita piirteitä ajoittavaan aineistoon, sekä yhdistämällä näihin luonnontieteellisillä menetelmillä saatuja tuloksia. Pyhän Laurin kirkon rakentamisen hän on ajoittanut 1450-luvulle ja osoittanut tämän olleen osa Porvoon voutikunnan kirkkopitäjissä 1430–1460-luvuilla toteutettua prosessia, jossa puiset kirkot korvattiin kivikirkoilla. Hiekkänen on päätellyt usean Itä-Uudenmaan kirkon olevan saman rakennusmestarin, ns. Pernajan mestarin suunnittelemia ja rakentamia. Tähän Hiekkänen mielestä viittaa portaalien muoto, eteläportaan sijainti, ullakonportaiden asema ja rakenne, kuori-ikkunan muoto ja koko, päätykoristelu ja holvaus. (Hiekkänen 2003: 57; Salminen 2013: 519.) Hiekkänen tutkimusten lisäksi Pyhän Laurin kirkon rakentamisajankohtaa tukevat 1450-luvulle ajoittuvat runkokuoneen puulustoajoitukset sekä kirkon pohjoispuolella vuonna 2007 tehdyissä arkeologisissa tutkimuksissa löydetty tervanpolttouunin jäänteet. Radiohiiliajoitusten perusteella uunin käyttö sijoittuu vuosien 1435–1470 väliselle ajalle. Uuni on ollut osa kirkon rakennustöitä; siinä on voitu lämmittää tervaa katon suojaamista varten. (Luoto 2008: 21; Salminen 2013: 523.)

Pyhän Laurin kirkko on vuosisatojen saatossa kokenut monia muutos- ja rakennusvaiheita. Vaikka katolisen kirkon muuttuminen luterilaiseksi tapahtuikin vähitellen uuden ajan alussa, tehtiin varsinkin 1600-luvun puolella muutoksia ja suurempiakin korjauksia kirkon sisätiloissa (Hiekkänen 2007: 487; Knapas 1994: 45). 1600-luvulla yleistyi myös kirkkojen käyttäminen hautakirkkoina, ja Pyhän Laurin kirkossa lattian alle hautaaminen jatkui todennäköisesti vuoteen 1769 asti, jolloin lattia uusittiin. Lopullisesti kirkkojen lattian alle hautaaminen kiellettiin vasta vuonna 1822. (Knapas 1994: 48.) Lattian lisäksi Pyhän Laurin kirkko koki myös muita korjaus- ja rakennustöitä 1700- ja 1800-luvuilla, joista töistä mainita kannattaa ainakin eteishuoneen rakentaminen laudoista vuonna 1776 ja sen uusiminen tiilestä vuonna 1830, asehuoneen länsiseinän korjaaminen vuonna 1786 ja uuden sakariston rakentaminen vuonna 1820. Useita mainintoja on myös kirkon tukipilareiden korjaamisesta eri aikoina. 1800-luvun alussa kirkon sisätilat kokivat suuria muutoksia,

kun esimerkiksi sivulaivoihin rakennettiin uudet lehterit ja olemassa olevia ikkunoita suurennettiin ja seiniin puhkottiin uusia ikkunoita. (Knapas 1994; Ruohonen 2006.)

Suurinta tuhoa arkeologisille jäänteille aiheutti vuonna 1874 kirkon lattian alle asennettu lämmityslaite, ns. *kalorifeeri*-järjestelmä, jolloin lämmityskanavia varten jouduttiin kaivamaan kirkon lattian alta. Samaa lämmitysjärjestelmää varten rakennettiin myös kellari kirkon eteläosan alle. Lattian kaivamisen yhteydessä sen alta löytyi luurankoja, ja monissa paikoin tavattiin suhteellisen hyvin säilyneitä ruumisarkkuja. (Knapas 1994: 57–58.) Vuonna 1893 Pyhän Laurin kirkkoa kohtasi suuri tuho, kun se syttyi palamaan. Palon jälkeen kirkko kuitenkin päätettiin restauroida, ja myös *kalorifeeri*-järjestelmä korjattiin käyttökuntoon. Palon jälkeen kirkon lattian alaisiin kerroksiin ei enää koskettu, vaan lattiat ilmeisesti täytettiin hiekalla ja soralla ja päällystettiin betonilla tai betonilaatoilla. (Viljo 1994.)

Vaikka *kalorifeeri*-järjestelmä korjattiin palon jälkeen, 1920-luvulla se todettiin käyttökelvottomaksi, ja vuonna 1923 kirkkoon asennettiin keskuslämmitys. Kellaritilaan asennettiin *kalorifeerin* tilalle pannuhuone. Kirkon sähköistys tapahtui jo vuonna 1934. Myös 1970-luvulla kirkko koki kunnostus- ja modernisointitöitä. (Viljo 1994: 110–112.)



Kuva 2. Yleiskartta Pyhän Laurin kirkon ympäristöstä, jossa näkyvät vuosien 2006 ja 2007 kaivausalueet sekä vuoden 2012 koekuopat (Koivisto 2012). Piirtäjä: R. Väisänen.

Arkeologisia tutkimuksia on 2000-luvulla suoritettu kirkon alueella kolmena vuonna: 2006, 2007 ja 2012 (katso kuva 2). Vuosina 2006 ja 2007 suoritettiin tutkimuskaivauksia Vantaan kaupunginmuseon ja historiatoimikunnan toimesta, ja ne olivat osa Vantaan keskiaikaprojektia, jonka tarkoituksena oli tuottaa tietoa vuonna 2013 julkaistua *Vantaan keskiaika* -teosta varten (kts. Salminen 2013). Näiden kaivausten aikana

tutkittiin lähinnä kirkon pohjoispuolella sijaitsevia kirkkomaan alueita ja tapulia, mutta myös kirkon itäseinustan lähelle avattiin kaivausalue (Luoto 2006; 2007). Vuonna 2012 Vantaan kaupunginmuseo suoritti Vantaan seurakuntien tilauksesta arkeologiset koetutkimukset kirkon alueella, jotka liittyivät kirkon ympäristössä tehtäviin pohjatutkimuksiin. Tutkimusten aikana avattiin kirkon ja tapulin seinien viereen yhteensä seitsemän koekuoppaa, joiden avulla pystyttiin selvittämään kirkon kiviperustusten syvyys ja perustuksiin liittyvien maakerrosten koostumus. Samalla todettiin myös, että aivan kirkon välittömässä läheisyydessä ei ollut säilynyt kulttuurikerroksia. (Koivisto 2012.) Myös kesällä 2013 kaivettiin Kirkonkylässä Pappilan ympäristössä Vantaan kaupunginmuseon Kirkonkylä-projektiin liittyen.

Pyhän Laurin kirkon sisätiloissa ei ollut ennen kellarin kaivausta tehty arkeologisia tutkimuksia. Yksi mielenkiintoisimmista arkeologisista kysymyksistä onkin kirkon lattianalaisten kerrosten säilyneisyys: onko keskiaikaisia ja uuden ajan alun hautoja, tai jopa mahdollisesti kivikirkkoa vanhempia rakennusvaiheita tai hautauksia ja hautarakenteita, säilynyt lattian alla lämmitysjärjestelmän asentamisesta huolimatta?

6. Tutkimukset

Arkeologisten tutkimusten tarkoituksena oli tyhjentää Vantaan Pyhän Laurin kirkon kellarin takaosassa ollut pieni huonetila täyttömaasta ja saada selville mahdolliset tämän alta esiin tulevat kerrokset ja rakenteet, sekä ottaa talteen mahdolliset kerroksista tulevat löydöt. Huonetila oli todennäköisesti suljettu väliseinän taakse 1970-luvun remontoinnin yhteydessä, ja jostain syystä se oli jossain vaiheessa täytetty hiekalla, kivillä ja purkujätteellä, kuten tiilellä, laastilla ja puun palasilla. Myös huoneen etupuolella oli kapea maakaistale puretun seinän kohdalla, joka myös kaivettiin tutkimusten aikana pois.

Huonetila oli kooltaan noin 2,0 x 3,80 m. Sen ja varsinaisen suuremman kellaritilan välissä oli tiiliseinä, jossa oli pieni oviaukko sekä kaksi metallista luukkua. Oviaukossa oli myös metalliovi, joka oli lähtötilanteessa osittain maakerrosten alla, ja esiin kaivettuna alin osa ovesta murtui irti. Huonetilan etelä-, länsi- ja pohjoisseinät olivat osittain suurista kivistä tehdyt, vain yläosastaan tiiliset. Muut huoneen seinät sekä katto olivat tiilirakenteisia.

Kellarin maakerrokset kaivettiin yksikkökaivausmenetelmällä, ja esille tulleet tasot ja muut havainnot dokumentointiin valokuvoin ja piirtämällä. Tutkimusten ajaksi oli kirkon ulkopuolelle kellarin eteen tuotu lava purkujätettä ja maamassoja varten. Tutkimuksen aikana huonetilan irtonaiset täyttemaamassat sekä tiilet poistettiin kokonaan. Kivet kannettiin ylös koon tämän mahdollistaessa – suurimmat kivet jäivät kellaritilaan, koska niiden saaminen kapeasta oviaukosta ulos oli mahdotonta niiden painon ja koon takia. Huonetilan modernia purkukerrosta ei seulottu kaivausten aikana muutamaa esimerkkiämpäristä lukuun ottamatta, mutta sen alta esiin tulleet kerrokset seulottiin. Seulon silmäkoko oli noin 5 mm. Myös takahuonetilan edessä olleen, puretun seinän alta paljastuneen maakaistaleen kerrokset seulottiin (katso yleiskartta, kartta 1).



Kuva 3. Kellarin ulko-oven eteen tuotu lava kaivausten aikana tulevia maamassoja ja muita purkujätteitä varten. Kuva otettu luoteeseen.

Korkeus tutkimuksiin saatiin ristiviivalaserin avulla viereisen suuremman kellaritilan lattian läpi tehdyn koeporauksen vierestä, jolle oli selvillä korkeustieto (Fundatec 2012, kairauspiste 5). Sen korkeus oli 17,00 m mpy. Korkeus on mitattu N43-korkeusjärjestelmässä.

Kentällä käsin piirretyt tasokartat käsiteltiin Vantaan kaupungin käyttämässä Microstation V8i -ohjelmalla. Pohjakartta kellarista DGN-muodossa saatiin Arkkitehtitoimisto Okulus Oy:n Mikko Bonsdorffilta. Tutkimusten aikana otetut digitaaliset kuvatallenteet talletettiin Vantaan kaupunginmuseon kuva-arkiston Doris-tietokantaan numeroilla D1195:1-27. Löytöjä ei kaivauksilta talletettu, mutta löydöt kuvattiin ja niistä tehtiin kuvaliite raportin osaksi (Liite 2). Palaneet luut analysoi Hanna Kivikero. Analyysin tulokset tullaan liittämään alkuperäisen raportin mukaan heti niiden valmistuttua.

Andreas Koivisto

7. Kaivaushavainnot ja tulkinnot

Huonetila:

Tutkimukset aloitettaessa kirkon kellarin perällä ollut pieni huonetila oli täyttynyt noin metrin paksuudelta – ainakin aivan oviaukon edessä – maakerroksella, joka sisälsi kellertävää karkeaa hiekkaa, laastia, tiilimurskaa, kokonaisia tiiliä ja kiviä. Kivet olivat kooltaan nyrkinkokoisista aina valtaviin järkäleisiin. Kerroksessa oli vielä muutamia puun palasia, mm. laudoista, paikoitellen maatumutta puuta, sekä suuri peltilevy eteläseinää vasten. Länsiseinän vierestä alkoi melko varhaisessa vaiheessa tulla esiin korkeammalla ollut kivinen ”taso”, joka oli takaseinästä mitattuna noin 70 cm leveä (katso kuvat 4 ja 5). Kivitason eteläpuolella oli tiiliseinässä syvennys, jonka katon kautta on ilmeisesti kulkuyhteys kirkosta kellaritilaan. Kivitaso muodostui kahdesta suuresta kivistä, joista toisen reunalla oli poranreikä (katso kartta 2). Kivitason paksuus oli noin 30 cm.

Muulla huoneessa purkujätekerros jatkui syvemmälle. Kuitenkin noin 30–40 cm takaseinän kivitason alempana alkoi esille tulla suuria laakakiviä sekä niihin liittynyttä kovaa laastinsekaista maakerrosta. Laakakivet olivat kooltaan noin 40x50 cm, mutta yksi huoneen keskellä ollut kivi oli tätä reilusti suurempi, noin 90x60 cm. Takaseinän edessä olleen korkeamman kivitason edessä kivet olivat pienempiä, noin 20x30 cm. Laakakivien paksuus oli noin 10–12 cm. Niiden väleihin jäi reikiä, joista hiekkainen maa valahteli syvemmälle. Vaikutti siis siltä, että kivien alla ei ollut tiivistä maakerrosta, vaan mahdollisesti irtonaisen maan ja kivien muodostama tila.

Tämä kivilattiataso kuitenkin puuttui soikeahkon muotoiselta alueelta aivan huoneen pohjoisseinän vierestä (katso kuva 4). Tällä kohden maakerros oli hienojakoisempaa hiekkaa, jossa oli seassa vielä vähän purkujätettä, kuten pieniä tiilen paloja, laastia sekä pieniä kiviä. Tämä maakerros oli kuitenkin selvästi eri yksikköä kuin päällimmäisenä ollut purkukerros, ja se muuttui silttisemmäksi ja irtonaisemmaksi syvemmällä, selvästi lattiatasoa alempana. Tämän silttikerroksen alta, noin 40 cm kivilattiatasoa alemmalla, esille tuli kova harmaa savi. Savikerros tulkittiin pohjamaaksi. Lähellä takaseinän kivitason saven pinnalla oli suurehkoja laakakiviä, joista osa meni selvästi kivitason alle. Koska kivilattiatasoa ei purettu kaivausten aikana, jäi hieman epäselväksi olivatko syvemmällä olevat laakakivet mahdollisesti osa toista kivilattiatasoa, vai olivatko ne osa takaseinän kivitason tukirakennelmaa. Mikäli ne olisivat osa lattiatasoa, se olisi ainakin osittain hajonnut, koska kivien väleihin jäi suuria aukkoja, joista pohjasavi pilkotti. Kivet olivat myös osittain päällekkäin. Saven päällä olevat kivet muodostivat myös ”nurkan”, joka ei ollut samansuuntainen takaseinän kivitason ja pohjoisseinän muodostaman kulman kanssa (katso kuva 6). Silttinen maakerros jatkui huoneen pohjoisseinän alle, mistä sitä ei tutkimusten aikana kaivettu pois.

Lattiataason alapuolinen kerros on hyvin samankaltainen kuin vuonna 2012 kirkon

ulkopuolelle kaivetun koekuoppa 4 täyttönä ollut siltinsekainen savi, vaikka kellarissa sisällä ollut kerros oli silttisempi. Myös pohjalla ollut savikerros on hyvin samanlainen kuin koekuopan alimmaisena kerroksena ollut tiivis savi. Koekuopassa saven pinnan korkeus oli noin 18,40 m mpy (Koivisto 2012). Kellarissa vastaavat kerrokset olivat kuitenkin paljon syvemmillä – saven pinnan korkeus siellä oli 16,60 m mpy (katso kartta 2).



Kuvat 4 ja 5. Huonetilan ensimmäinen dokumentointitaso. Kuvassa 4 näkyy oviaukon edustalla tiivis tuhka- ja silttikerros. Taustalla erottuu laakakivilattia, takaseinällä ollut korkeampi kivitaso sekä huoneen pohjoisseinän vierelle muodostunut kuoppa, josta kivilattia jostain syystä puuttui kokonaan. Kuvassa 5 erottuu etualalla kivilattia paremmin, sekä purkujätteessä vielä olleet suuret irtokivet.
Kuvat otettu itään ja länteen.

Lähempänä huonetilan oviaukkoa oli purkujätteen seassa suuria kiviä pienellä alueella. Kivet olivat selvästi vielä purkukerroksessa, mutta niiden suuren koon takia niitä oli hankala liikutella paikaltaan. Kivet jätettiin ensimmäiseen dokumentointitasoon paikalleen (katso kartta 2). Kivien ja itäisen tiiliseinän välistä purkukerroksen alta tuli esille tiivis tumma kerros, joka aluksi vaikutti orgaaniselle kerrokselle, esimerkiksi maatumelle puutasolle. Kuitenkin kun kerrosta alettiin kaivaa, todettiin sen olevan noen- ja tuhkansekaista silttiä, joka oli muita kellarin kerroksia kosteampaa. Kerros oli väriltään tummanruskea, lähes musta, ja se oli paksuimmillaan oviaukon ja tiilisen väliseinän edessä, jossa sen paksuus oli noin 20 cm. Kerros oheni kohti huonetilan keskustaa samalla kun sen alta paljastuneen kovan ja epätasaisen laastitason pinta nousi. Kaivettaessa kerros lohkesi irti paloina.

Tämän tumman tuhkamaisen kerroksen alta esille tuli tiililattiataso, joka rajoittui tiilisen väliseinän eteen, kuitenkin ulottumatta oviaukon kohdalle (katso kartta 3). Tiililattiataso oli kooltaan noin 110x45 cm ja se oli paljon ympärillä olevaa laastitasoa tasaisempi. Tiilien väleissä oli myös laastia. Tiililattiaa reunustava laastitaso oli kova, tiivis ja rajoiltaan hieman epämääräinen. Se oli myös paikoitellen punertava ja osittain myös nokinen. Sen seasta pilkisti muutamia suuria kiviä, jotka mahdollisesti jatkuvat laajemmaltikin laastin alla. Laastikerros vaihtui kohti peräseinää mentäessä kivilattiaan ja siihen liittyviin koviin laastinsekaisiin hiekkakerroksiin. Laastitaso olikin todennäköisesti tehty tasaamaan eroa tiili- ja kivilattioiden välillä. Koska tiili- ja laastitaso vaikuttivat paikoitellen palaneilta, ne joko liittyvät kirkon lämmitysjärjestelmään ja sen käyttöön tai ne voivat olla kirkon palon aikaisia.



Riikka Väisänen



Riikka Väisänen

Kuvat 6 ja 7. Kuvassa 6 näkyy pohjoisseinän viereen muodostunut kuoppa, josta kivilattiataso puuttui kokonaan. Alimmaisena kuopassa on tiivis savikerros, jonka päällä on havaittavissa laakakiviä, joista ainakin osa menee takaseinän kivitason alle. Kuvassa 7 erottuu tiilisen väliseinän eteen muodostunut tiililattiataso sekä sitä reunustanut laasti- ja kivitaso. Kuvat otettu länteen ja etelään.

Huonetilan eteläseinän ja suurien kivien välistä purkukerroksen alta tulivat esille metalliastian jäänteet. Astia oli maassa alaspäin, ja sen reunat olivat syvällä mustassa tuhka- ja silttikerroksessa. Tämän peltivadin mitat olivat 44x36x12 cm, ja sen vaikutti olevan alkuperäisellä paikallaan siinä mielessä, että se ei ollut purkukerroksessa vaan selkeästi tämän alla olleessa tummassa silttikerroksessa. Astia oli muodoltaan soikeahko, ja sen molemmissa päissä oli kolmiomaiset kahvat (katso kuvat 8 ja 9). Astia jätettiin tutkimusten päätyttyä löytöpaikalleen kellariin.

Huonetilan keskellä olleita suuria kiviä pyöriteltiin mahdollisuuksien mukaan hieman paikaltaan, jotta tumma tuhkansekainen silttikerros saatiin kokonaisuudessaan

kaivettua ja tiililattia sekä laastitaso paljastettua kokonaisuudessaan. Kivet jäivät kuitenkin arkeologisten tutkimusten jälkeen kellariin, koska kenttätöiden yhteydessä niitä oli mahdotonta poistaa huoneesta.

Tiiltä, kiviä ja hiekkaa sisältäneestä purkukerroksesta löytyi lähinnä nauloja sekä muita rautaesineiden katkelmia, sekä muutamia pahvimaisen materiaalin katkelmia, jotka voisivat olla jonkinlaista eristettä (katso kuvaliite löydöistä). Osassa nauloista oli vielä puuta kiinni. Tumman tuhkansekaisen silttikerroksen seasta löytyi levymäisiä metalliesineen fragmentteja, ohuita rautavartaiden katkelmia, nauloja, mahdollinen metallinen nuppi sekä 21 palaneen luun fragmenttia. Luiden yhteispaino oli 0,9 g. Huonetilan pohjoisreunalta, kohdasta josta kivilattiataso puuttui, löytyi kiviä ja tiilimurskaa sisältäneestä hiekansekaisesta silttikerroksesta yksi jyrkävä naula sekä poikkileikkaukseltaan neliömäinen katkelma, jonka materiaalia ei pystytty määrittämään. Läheltä kuopan pohjalla ollutta savitasoa tuli löytöinä myös muutama ihmisen luu.



Kuvat 8 ja 9. Kuvassa 8 on huonetilan eteläseinän vierestä löytynyt metallinen vati esiin kaivettuna. Vati löytyi ylösalaisin tummaan tuhka- ja silttikerrokseen uponneena. Kuvassa 9 sama matala ja soikeahko metalliastia kuvattuna ulkona pohja ylöspäin. Kuva 8 otettu etelään.

Taaimmaisen huonetilan edessä ollut, puretun seinän alta esille tullut maakaistale:

Maakerroksella täytetyn huonetilan itäpuolella, varsinaisen suuren kellaritilan puolella oli väliseinän purkamisen jälkeen paljastunut kooltaan noin 195x80 cm oleva maakaistale, joka myös kaivettiin tutkimusten aikana. Maakaistaleen ja tiilisen väliseinän väliin jäi kaksi erikorkuista tiilitasoa.

Maakaistaleen kaivettu kerros koostui hiekan, laastin ja tiilimurskan sekaisesta maasta, jossa oli paikoitellen myös siltilinssejä. Kerros oli irtonainen, varsinkin kaistaleen itäreunaan muodostuneen kapean ojan kohdalla. Löytöinä kerroksesta tuli rautanauvoja, muovin kappale, kuonaantunut laastin kappale ja pienen eläimen (rotan?) luita sekä yksi kylkiluun katkelma. Hiekkakerroksen alta esille tuli kova laastitaso, joka reunoiltaan oli osittain myös kovaa silttimäistä maata. Kovan laastitason itäpuolelle muodostuneen kapean ojan pohjalla oli rapautuneita kiviä. Kaivetun purkukerroksen paksuus oli noin 5–15 cm. Maakaistaletta ei kaivettu kovaa laastitasoa syvemmälle.



Kuva 10. Kuvan etualalla puretun seinän alta esille tullut alue, josta tutkimusten aikana kaivettiin ohut purkukerros. Tämän alta esille tuli kuvassa oleva kova laastikerros, jonka etureunassa on kapea ja noin 15 cm syvä oja (merkitty punaisella viivalla). Taustalla erottuu tiilinen väliseinä oviaukkoineen, jonka takana tutkittu huonetila sijaitsi. Kuva otettu länteen.

8. Tulokset

Pyhän Laurin kirkon kellaritilat oli rakennettu vuonna 1874 kirkkoon asennettua lämmitysjärjestelmää eli *kalorifeeria* varten. Kellaritilat olivat tämän jälkeen kokeneet useita korjaus- ja muutostöitä vuosikymmenien varrella, mm. vuoden 1893 palon jälkeen, vuoden 1923 keskuslämmityksen asennuksen yhteydessä, vuoden 1934 sähköistystöiden yhteydessä sekä viimeisimpänä 1970-luvun remontoinnissa. Nykyään kellarin tiloissa toimii kirkon sähkötekniinen keskus, jonka parannushankkeeseen kellarin arkeologiset tutkimukset liittyivät. Todennäköisesti juuri 1970-luvun muutostöiden aikana kellarin takaosasta oli tiiliseinällä rajattu tila. Seinän takaa paljastui pieni huonetila, joka oli täytetty maamassoilla sekä purkujätteellä ja suurilla kivillä. Koska maamassojen alkuperä oli epäselvä, ja saattoi olla mahdollista, että ne olisivat peräisin kirkon alla olleista kerroksista, haluttiin kerrokset tutkia arkeologisesti.

Tutkimukset aloitettiin poistamalla huonetilan noin metrin korkeudelta täyttäneet maamassat, jotka todettiin moderniksi täytöksi. Siitä, mistä maamassat ovat peräisin, ei ole tarkkaa tietoa. Todennäköistä kuitenkin on, että ne ovat peräisin jostain ympäröivistä kellaritiloista – ulos kuljettamisen sijaan ne olisi vain siirretty hylättyyn huonetilaan. Suurimmat kivet voisivat olla peräisin jopa itse tutkitusta huonetilasta, koska ne ovat kooltaan niin valtavia, että niiden mahtuminen oviaukosta on kyseenalaista.

Modernien maamassojen alta esille tuli aivan huoneen takaseinällä muuta huonetilaa ylempänä ollut kivitaso sekä sitä noin 30 cm alempana ollut osittain rikkoutunut laakakivistä tehty kivilattia. Aivan huonetilan oviaukon edessä purkukerroksen alta paljastui tumma nokinen ja tahmainen tuhka- ja silttikerros. Tämän tumman, tiiviin kerroksen alta esille tuli pienellä alueella tiililattia sekä suurista kivistä ja laastikerroksesta koostunut kova lattiataso, joka vaihettui huonetilan länsiosassa kivilattiaksi. Tiili- ja laastilattiataso olivat paikoitellen nokisia, mikä voi liittyä joko kirkon lämmitystoimintaan tai kirkon paloon. Huonetilan pohjoisseinän vieressä oli soikeahko, noin 1,60x0,80 m kooltaan ollut alue, jolta kivilattia puuttui. Tältä kohden kaivettiin lattiatason alla ollutta silttimäistä kerrosta syvemmälle. Alimmaisena kerroksena oli tiivis harmaa savi, jonka pinnalla oli suurehkoja laakakiviä. Koska kaivaminen pysäytettiin esiin tulleeseen lattiatasoon, ei voida olla varmoja liittyivätkö saven pinnalla olevat suuret kivet mahdollisesti alempaan, vanhempaan lattiatasoon vai olivatko ne huoneen takaseinän kivitason tukirakenteita.

Tutkimusten aikana kaivettiin myös puretun seinälinjan alta paljastunut kapea maakaistale tutkitun huonetilan etupuolella. Kaivettu kerros koostui laastia ja tiilimurskaa sisältäneestä hiekkakerroksesta, jonka paksuus oli vain 5–15 cm. Maakerroksen alta esille tuli kova laastitaso, jonka itäpuolella oli kapea, matala oja.

Kaivauksissa tulleet löydöt olivat pääasiassa rautanauloja ja muita metalliesineitä tai niiden katkelmia sekä mahdollisia eriste- tms. materiaalin paloja, jotka ajoittuvat 1800–1900-luvuille. Löydöistä suurin oli matalahko peltivati, joka oli ylösalaisin tutkitun huoneen uuninluukulla varusten väliseinän lähellä, tummaan tuhka- ja silttikerrokseen uponneena. Kivilattiaan ja sen alla olleeseen vähän purkumateriaalia sisältäneeseen silttikerrokseen liittyen löytyi muutama ihmisen luu. Tämä kerros oli selvästi huoneen muuta purkukerrosta vanhempi ja saattoi ajoittua ainakin kellarin rakentamisen aikaan. Luut voisivat olla peräisin kirkon lattianalaisista hautauksista, jotka ainakin osittain tuhoutuivat lämmitysjärjestelmän asennuksen yhteydessä. Ilman ajoittavia löytöjä on mahdotonta olla varma, voisivatko alimmat, saven päällä olevat kivrakenteet ja mahdollisesti myös kiviseinät olla muita kellarirakenteita vanhempia, jopa keskiaikaisia. Kivilattiatason alla ollut silttikerros ja varsinkin sen alta esille tullut savikerros ovat kuitenkin hyvin samankaltaisia kuin vuonna 2012 kirkon seinän ulkopuolelle kaivetun koekuopan alimmat kerrokset olivat.

Kaivaukset huonetilassa pysäytettiin esille tulleeseen lattiatasoon, koska seurakunnalla oli kiinnostusta vanhan lattian säilyttämiseen huoneessa. Kivilattian alaisia maakerroksia ei siis tällä kertaa tutkittu, mutta mikäli vanha lattiataso jossain vaiheessa päätetäänkin purkaa, on lattianalaiset kerrokset vielä tutkittava arkeologisesti. Tällöin mahdollisesti saadaan tarkemmin selville savikerroksen pinnalla olevien kivien funktio.

Lähteet ja kirjallisuus

Lähteet:

FMU = *Finlands medeltidsurkunder* II. 1401-1430. Samlade och i tryckt utgifna af Finlands Statsarkiv genom Reinh. Hausen. Helsingfors 1915. Internetissa: <http://extranet.narc.fi/DF/index.htm>

Arkistolähteet:

Koivisto, Andreas 2012: Vantaan Pyhän Laurin kirkon arkeologiset koetutkimukset vuonna 2012. Vantaan kaupunginmuseo. Museoviraston arkisto.

Luoto, Kirsi 2006: *Vantaan Pyhän Laurin kirkko. Kaivaus kirkkomaalla 3.–28.7.2006*. Vantaan kaupunginmuseo / Vantaan historiatoimikunta. Museoviraston arkisto.

Luoto, Kalle 2007: *Vantaan Pyhän Laurin kirkko. Kaivaus kirkkomaalla 2.–31.7.2007*. Vantaan kaupunginmuseo / Vantaan historiatoimikunta. Museoviraston arkisto.

Ruohonen, Juha 2006: *Vantaan Pyhän Laurin kirkko ja kirkkomaan. Arkistolähteisiin ja kirjallisuuteen perustuva selvitys ja tutkimussuunnitelma*. Vantaan kaupunginmuseon arkisto.

Kirjallisuus:

Hiekkanen, Markus 2003: *Suomen kivikirkot keskiajalla*. Keuruu.

Hiekkanen, Markus 2004: Keskiajan kirkko ja kirkkomaan Vantaan pitäjässä. Teoksessa *Levähdyspaikka. Vantaan seurakuntien hautausmaat*. Toim. Tuula Hockman. Vantaan seurakuntayhtymä. Helsinki.

Hiekkanen, Markus 2007: *Suomen keskiajan kivikirkot*. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 1117, Helsinki.

Knapas, Marja Terttu 1994: Kirkon vaiheet 1893 paloon asti. Teoksessa *Vantaan Pyhän Laurin kirkko 500. Tutkielmia kirkon historiasta*. Toim. Marja Terttu Knapas. Vantaan seurakunnat. Sulkava.

Luoto, Kalle 2008: Tapulista paljastui kivilattia. Pyhän Laurin kirkon kirkkomaan kaivaukset kesällä 2007. Teoksessa *Helsingin Pitäjä 2009*. Toim. Jukka Hako. Porvoo.

Salminen, Tapio 2013: *Vantaan ja Helsingin pitäjän keskiaika*. Vantaan kaupunki. Keuruu.

Viljo, Eeva Maija 1994: Kirkon jälleenrakentaminen palon jälkeen ja myöhemmät korjaukset. Teoksessa *Vantaan Pyhän Laurin kirkko 500. Tutkielmia kirkon historiasta*. Toim. Marja Terttu Knapas. Vantaan seurakunnat. Sulkava.

Muut lähteet:

Bonsdorff, Mikko: Vantaan Pyhän Laurin kirkon rakennushistoriaselvitys. Arkkitehtitoimisto Okulus (keskeneräinen).

Vantaan seurakunnat, Pyhän Laurin kirkko. Pohjatutkimus, perustamistapaselvitys ja kuivatustarkastelu. Fundatec, selostus FT301-01. 31.07.2012.

Vantaa Pyhän Laurin kirkon kellari 2014
Digikuvaluettelo
D1195:1-27

VKM kuva-arkisto	Alanu- nu- mero	Pvm	Alue	Kuvaus	Kuva suuntaan	Kuvaaja
1195	1	24.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila ennen tutkimusten aloittamista. Se oli täytetty hiekalla, kivillä ja purkutiilillä.	W	Riikka Väisänen
1195	2	24.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila ennen tutkimusten aloittamista. Se oli täytetty hiekalla, kivillä ja purkutiilillä. Taustalla tiilinen väliseinä, jossa oviaukko ja metallinen uuniluukku.	E	Riikka Väisänen
1195	3	24.3.2014	Kellarin huonetila	Riikka Väisänen ja Elina Terävä kaivamassa kellarin takaosan huonetilan moderneja maamassoja.	W	Andreas Koivisto
1195	4	26.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila modernien purkujätettä sisältäneiden maamassojen poistamisen jälkeen. Esillä 1. dokumentointitaso, jossa etualalla on tumma tuhka- ja silttikerros ja taaempänä laakakivilattiataso, sekä pohjoisseinän vieressä alue, jolta kivilattia puuttuu. Taustalla muuta lattiatasoa korkeammalla oleva kivitaso.	W	Riikka Väisänen
1195	5	26.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila modernien purkujätettä sisältäneiden maamassojen poistamisen jälkeen. Esillä 1. dokumentointitaso, jossa etualalla laakakivilattiataso. Taaempänä purkujätteessä olleet suuret irtokivet, sekä niiden takana tumma tuhka- ja silttikerros. Eteläseinää vasten on nojallaan metallilevy.	E	Riikka Väisänen
1195	6	26.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila modernien purkujätettä sisältäneiden maamassojen poistamisen jälkeen, 1. dokumentointitaso. Lähikuva irtokivistä sekä niiden takana olevasta tuhka- ja silttikerroksesta.	E	Riikka Väisänen
1195	7	26.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila modernien purkujätettä sisältäneiden maamassojen poistamisen jälkeen, 1. dokumentointitaso. Lähikuva laakakivilattiasta sekä pohjoisseinän vierestä olevasta kohdasta, josta kivet puuttuvat. Kuopan pohjalla on tiivis savi, jonka pinnalla on laakakiviä.	W	Riikka Väisänen
1195	8	26.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila modernien purkujätettä sisältäneiden maamassojen poistamisen jälkeen, 1. dokumentointitaso. Huoneen kaakkoiskulmasta esiin tullut metalliastia purkujätekerroksen poistamisen jälkeen.	S	Riikka Väisänen
1195	9	27.3.2014	Kellarin huonetila	Lähikuva kellarin huonetilan takaseinän edessä olleesta kivitastosta, sekä sen edustalla olleesta kohdasta, josta laaka-	W	Riikka Väisänen

				kiivilattia puuttuu. Kuopan pohjalla tiivis savikerros, sekä sen päällä laakakiviä, jotka saattavat olla osa vanhempaa rakennetta.		
1195	10	27.3.2014	Kellarin huonetila	Lähikuva kellarin huonetilan tiilisen väliseinän edustalta, jossa tumma tuhka- ja silttikerros oli paksummillaan.	E	Riikka Väisänen
1195	11	27.3.2014	Puretun seinän kohta	Suuremman kellarihuonetilan puolella ollut maakaistale, joka oli paljastunut seinän purkamisen jälkeen. Kuvassa vasen reuna maakaistaleesta on jo kaivettu alla olleeseen laastitasoon asti. Oikea reuna vielä lähtötilanteessa.	W	Riikka Väisänen
1195	12	27.3.2014	Puretun seinän kohta	Suuremman kellarihuonetilan puolella ollut maakaistale, joka oli paljastunut seinän purkamisen jälkeen. Kuvassa maakerrosten alta tullut laastitaso, jonka itäreunalla oli kapea oja.	E	Riikka Väisänen
1195	13	27.3.2014	Puretun seinän kohta	Suuremman kellarihuonetilan puolella ollut maakaistaleen kohta, mikä oli paljastunut seinän purkamisen jälkeen. Profiilikuva maakerrosten alta esiin tulleesta laastitasosta ja sen itäreunalla olleesta kapeasta ojasta.	W	Riikka Väisänen
1195	14	27.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila, 2. dokumentointitaso. Tuhka- ja silttikerroksen alta esille tullut tiili- ja laastilattiataso. Suuret irtokivet on pyöritetty eteläseinän viereen.	W	Riikka Väisänen
1195	15	27.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila, 2. dokumentointitaso. Taustalla tuhka- ja silttikerroksen alta esille tullut tiili- ja laastilattiataso. Edustalla jo 1. dokumentointitasossa esillä ollut laakakivilattia. Suuret irtokivet on pyöritetty eteläseinän viereen.	E	Riikka Väisänen
1195	16	27.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila, 2. dokumentointitaso. Pohjoisseinän viereen muodostunut kuoppa enemmän esiin kaivettuna. Kuopan reunat rajautuivat laakakivilattiaan sekä kovaan laastitasoon.	W	Riikka Väisänen
1195	17	27.3.2014	Kellarin huonetila	Lähikuva huonetilan kaakkoisnurkassa tuhka- ja silttikerroksessa olleesta metallivadista esiin kaivettuna. Astia oli maassa ylösalaisin ja se oli täyttynyt tuhka- ja silttikerroksella.	S	Riikka Väisänen
1195	18	27.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetila, 2. dokumentointitaso. Lähikuva tuhka- ja silttikerrokset alta esille tulleesta tiili- ja laastilattiatasosta. Kuvan oikeassa kulmassa eteläseinän vierellä ollut metallivati sekä vielä purkikerrokseen liittynyt suurehko kivi.	E	Riikka Väisänen
1195	19	27.3.2014	Puretun seinän kohta	Suurempi kellaritila, puretun seinän alla olleiden maakerrosten alta paljastunut laastitaso. Taustalla kellarin takaosan huonetilan muusta kellarista erottanut tiilinen väliseinä ovivälikoivun ja metalli-	W	Riikka Väisänen

Liite 1

				lisine uuninluokkuineen.		
1195	20	27.3.2014	Kellarin huonetila	Lähikuva huonetilan kaakkoisnurkassa tuhka- ja silttikerroksessa olleesta metallivadista esiin kaivettuna. Vadin edustalla näkyy myös tiilisen väliseinän edustalla ollut tiililattiataso.	S	Riikka Väisänen
1195	21	27.3.2014	Kellarin huonetila	Lähikuva huonetilan kaakkoisnurkasta metallivadin poistamisen jälkeen. Tiili- ja laastilattiataso.	S	Riikka Väisänen
1195	22	27.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetilan modernista purkutäyttökerroksesta löytyneet puut.		Riikka Väisänen
1195	23	27.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetilan erottavan tiilisen väliseinän oviaukon metallioven alaosa, joka katkesi tutkimusten aikana kun sitä tukeneet maamassat poistettiin.		Elina Terävä
1195	24	28.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetilasta löytynyt soikeahko metallivati ja sen pohjasta irronneet palat.		Riikka Väisänen
1195	25	28.3.2014	Kellarin huonetila	Kellarin takaosan huonetilasta löytynyt soikeahko metallivati kuvattuna pohja ylöspäin.		Riikka Väisänen
1195	26	28.3.2014	Pyhän Laurin kirkko	Yleiskuva Pyhän Laurin kirkosta.	E	Riikka Väisänen
1195	27	28.3.2014	Pyhän Laurin kirkko	Yleiskuva kirkon kellarin oven edestä, johon oli tutkimusten ajaksi tuotu lava kellarista poistettavia maamassoja varten.	N	Riikka Väisänen

Vantaan Pyhän Laurin kirkon kellarin kaivausten löydöt 24.–27.3.2014

Tiiltä, kiviä, laastia ja hiekkaa sisältänyt purkujättekasa kellarin kivi-/
laastilattian päällä



Jykevä, poikkileikkaukseltaan pyöreä rengas, jossa on poikkileikkaukseltaan nelikulmainen, litteä varsi.



Jykevä ja raskas poikkileikkaukseltaan nelikulmainen litteä rauta, jonka kaksi reunaa ovat suoria, yhdellä koloja tappeja tms varten?



Poikkileikkaukseltaan pyöreitä, melko ohuita rautavartaita.



19 pyöreäkantaista, noin 60-115 mm pitkää naulaa, joissa poikkileikkaukseltaan nelikulmaiset vartaat. Yksi nauloista taipunut kulmikkaasti, yksi murtunut kahteen osaan. Lisäksi kolme naulan varrasta keskellä ylärivissä.



Kolme rautalevyn fragmenttia. Muut yksinkertaista ohutta peltiä, ylhäällä vasemmalla oleva pitkänmallinen kappale koostuu useammasta päällekkäin asetetusta ohuesta peltilevystä.



Pitkänmallinen, ohuista päällekkäisistä peltilevystä koostuva rauta ja siitä irronnut fragmentti. Toinen pinta on tummunut ja melko tasainen, toinen lohkeillut.



Melko ohuesta rautalevystä tehty pitkänmallinen rauta, jonka lyhyet päät ovat murtuneet. Toisessa päässä on pyöreä niitin- tai naulanreikä. Rauta on taipunut kulmikkaasti keskikohdan toiselta puolen.



Kaksi ohutta, pitkänmallista kappaletta, jotka koostuvat ohuemmista yhtyeenliitetyistä pahvimaisista levystä.



Kuonaantuneen oloinen laastinpala, jonka toisella pinnalla kulmikas, suora painanne.



Pyöreähkö, sileäpintainen levymäinen fragmentti tiilestä.

Tiiltä, kiviä, laastia ja hiekkaa sisältänyt purkujättekasa kellarin kivi-/laastilattian päällä, metalliastian takana seinän vieressä



Kolme ohuen, poikkileikkaukseltaan pyöreän rautavartaan fragmenttia. Alimmaisena, ovaalinmuotoon taivutetun vartaan toisessa päässä on kyynelmuotoinen lenkki.



Pyöreäkantainen, kotkattu naula, jonka kannan juuressa puujäänteitä.

Tumman siltin ja tuhkansekaisen maan ja tiiviin, laastia, tiilimurskaa ja kiviä sisältäneen hiekan/siltin rajalta



Neljä naulaa, joista kolmen kannat pyöreät sekä neljä naulan varrasta. Kolmessa naulassa on kiinni puujäänteitä. Yksi nauoista on kotkattu, kaksi keskeltä kulmikkaasti taipuneet. Naulojen pituudet noin 70–100 mm.



Levymainen fragmentti, jonka pinnalla on puuta, sisältä rautaa, mahdollisesti naulan kappale.

Tumman siltin ja tuhkansekaisen maa kellarin itäpäässä



Levyjäisiä rautafragmentteja.



Ohuita, poikkileikkaukseltaan pyöreitä rautavaraan fragmentteja.



21 palaneen luun fragmenttia, yhteensä 0,9 g.

**Tumman siltin ja tuhkansekaisen maa kellarin itäpäässä, isojen kivi-
en alla**



Pyöreäkantainen naula, jossa kannan juuressa on kiinni puujäänteitä.



Levymainen rautafragmentti.



Fragmentti hiukan pahvimaista, melko pehmeää, mutta kestävä aine. Jonkinlaista eristettä tms?

Tumman siltin ja tuhkansekaisen maa kellarin itäpäässä, metalliastian sisällä kellarin kaakkoisnurkassa



Sienenmuotoinen, jyrävä nuppi, jonka pää puolipallonmuotoinen ja varras poikkileikkaukseltaan pyöreä. Mahdollisesti uunin pellin tms kahva.



Poikkileikkaukseltaan pyöreäkantainen naula.



Ohut, pitkänmallinen fragmentti, joka koostuu ohuimmista, pahvimaisista levyistä.

Kivi- /laastilattian alainen, kiviä ja tiilimurskaa sisältänyt hiekkainen siltti kellarin pohjoisreunalla



Jykevä, korrodoitunut naula, jossa on nelionmuotoinen kanta ja poikkileikkaukseltaan nelikulmainen varras.



Poikkileikkaukseltaan nelikulmainen, kevyt kappale, joka levenee toista päätä kohden. Kapeammassa päässä on reikä. Pinnalle on tarttunut laastia.

Kivilattiatason alapuolisen savipinnan ja tumman, tuhkan ja siltin sekaisen maan pintojen putsaus kellarin pohjoisreunalla



Ihmisluita, vasemmalla mahdollisesti sääriluun (*Tibia*) pää, keskellä nikaman kappale todennäköisesti kaularangasta, oikealla kylkiluun kappale.

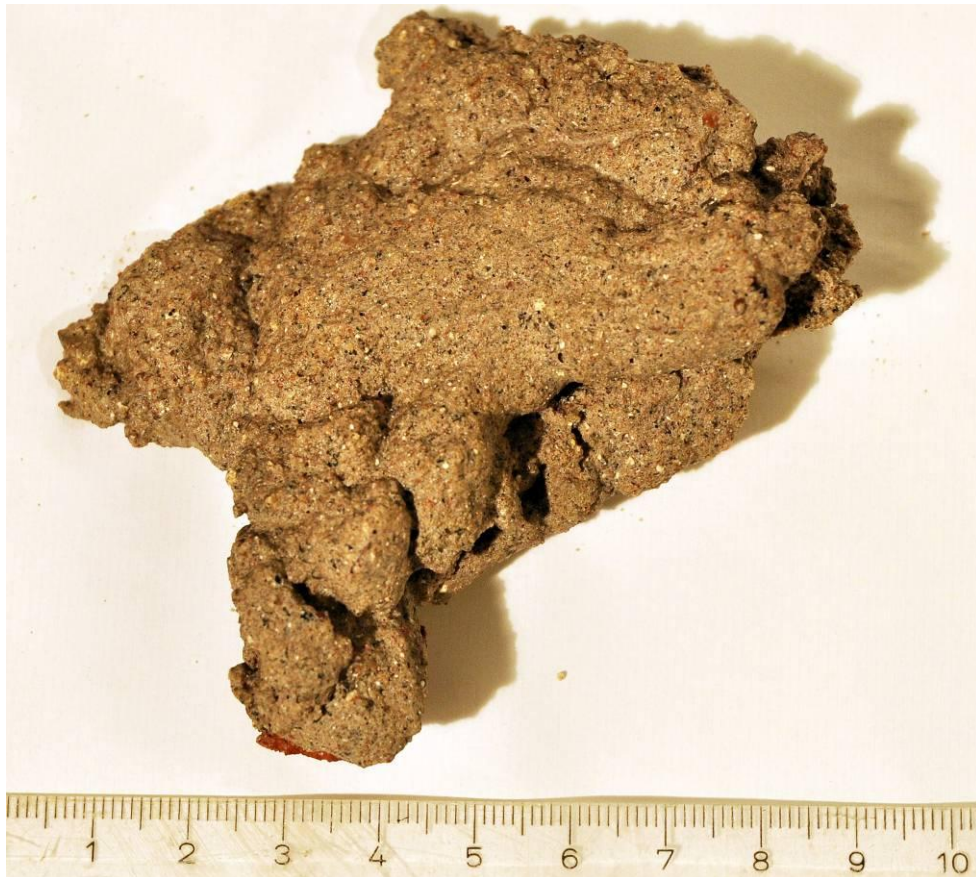
Hiekan, laastin ja tiilimurskan sekainen hiekka puretun seinän takana, tiiviin laasti- / silttitason päällä



Kuusi pyöreäkantaista naulaa, joista yhden varras taipunut suorakulmaisesti ja yksi murtunut kahteen osaan. Lisäksi yksi naulan varras. Naulojen pituudet noin 50–135 mm.



Kuusikulmainen vaalea muovin-kappale, jonka kahdella sivulla matalat urat. Toisessa päässä on pyöreä lyhyt varsi, toinen pää avoin ja reuna puoliksi murtunut irti. Sisältä ontto.



Kuonaantunut laastinkappale, jossa kulmamainen muotoilu.

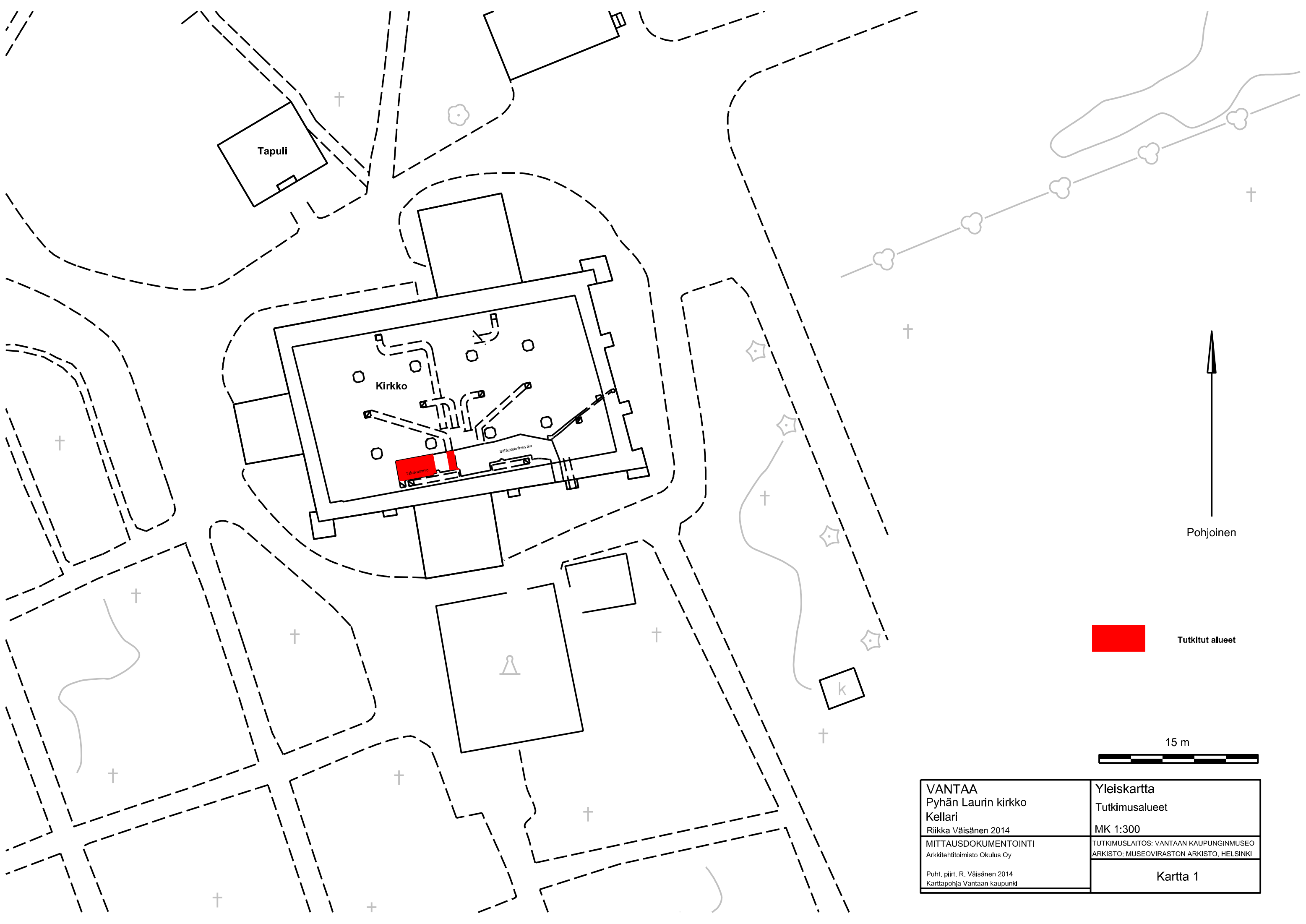


Vasemmalla pieniä luita, mahdollisesti rotasta tms. Oikealla kylkiluun fragmentti, todennäköisesti ihmisen.

KARTTALUETTELO**Vantaa Pyhän Laurin kirkon kellari 2014****Riikka Väisänen**

Tasokoordinaatisto ETRS-GK25, korkeusjärjestelmä N43

Kartta-numero	Aihe	MK	Päivä	Piirtäjä
1	Yleiskartta, kellarin tutkimusalueet	1:300	4.4.2014	RV
2	Kirkon kellarin takaosan huonetila, dokumentointitaso 1, kivilattia ja tuhka- ja silttikerros	1:25	26.3.2014	RV
3	Kirkon kellarin takaosan huonetila, dokumentointitaso 2, kivi-, tiili- ja laastilattiataso	1:25	27.3.2014	RV
4	Kirkon kellarin takaosan huonetila, dokumentointitaso 2.5, kivi-, tiili- ja laastilattiataso	1:25	27.3.2014	RV
5	Yleiskartta, rakennekartta, kellarin kivi-, tiili- ja laastilattiataso sekä länsiseinän kivitaso	1:200	7.4.2014	RV



Pohjoinen



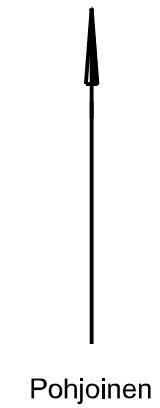
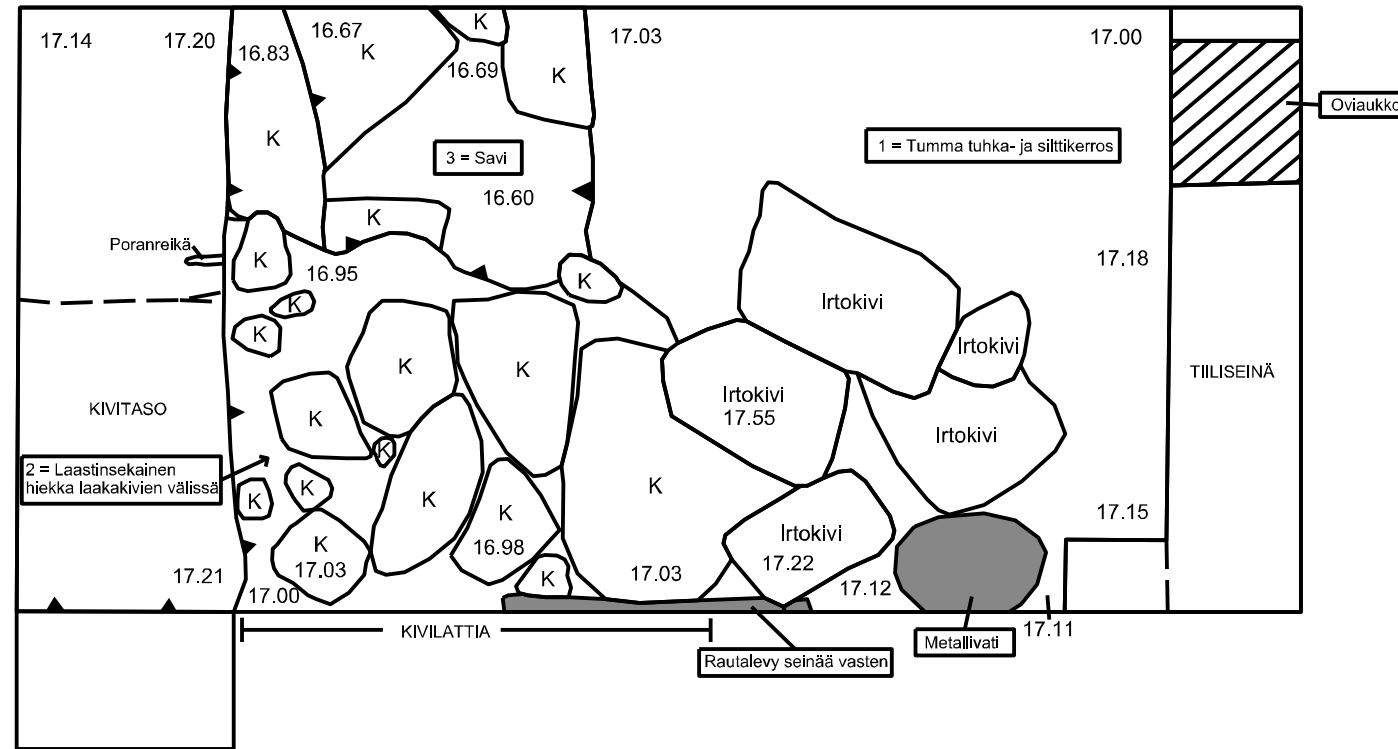
Tutkimusalueet



15 m



<p>VANTAA Pyhän Laurin kirkko Kellari Riikka Väisänen 2014</p>	<p>Yleiskartta Tutkimusalueet MK 1:300</p>
<p>MITTAUSDOKUMENTOINTI Arkkitehtitoimisto Okulus Oy</p>	<p>TUTKIMUSLAITOS: VANTAAN KAUPUNGINMUSEO ARKISTO: MUSEOVIRASTON ARKISTO, HELSINKI</p>
<p>Puht. piirt. R. Väisänen 2014 Karttapohja Vantaan kaupunki</p> <p style="text-align: center;">Kartta 1</p>	

DOKUMENTOINTITASO 1

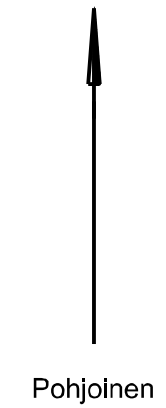
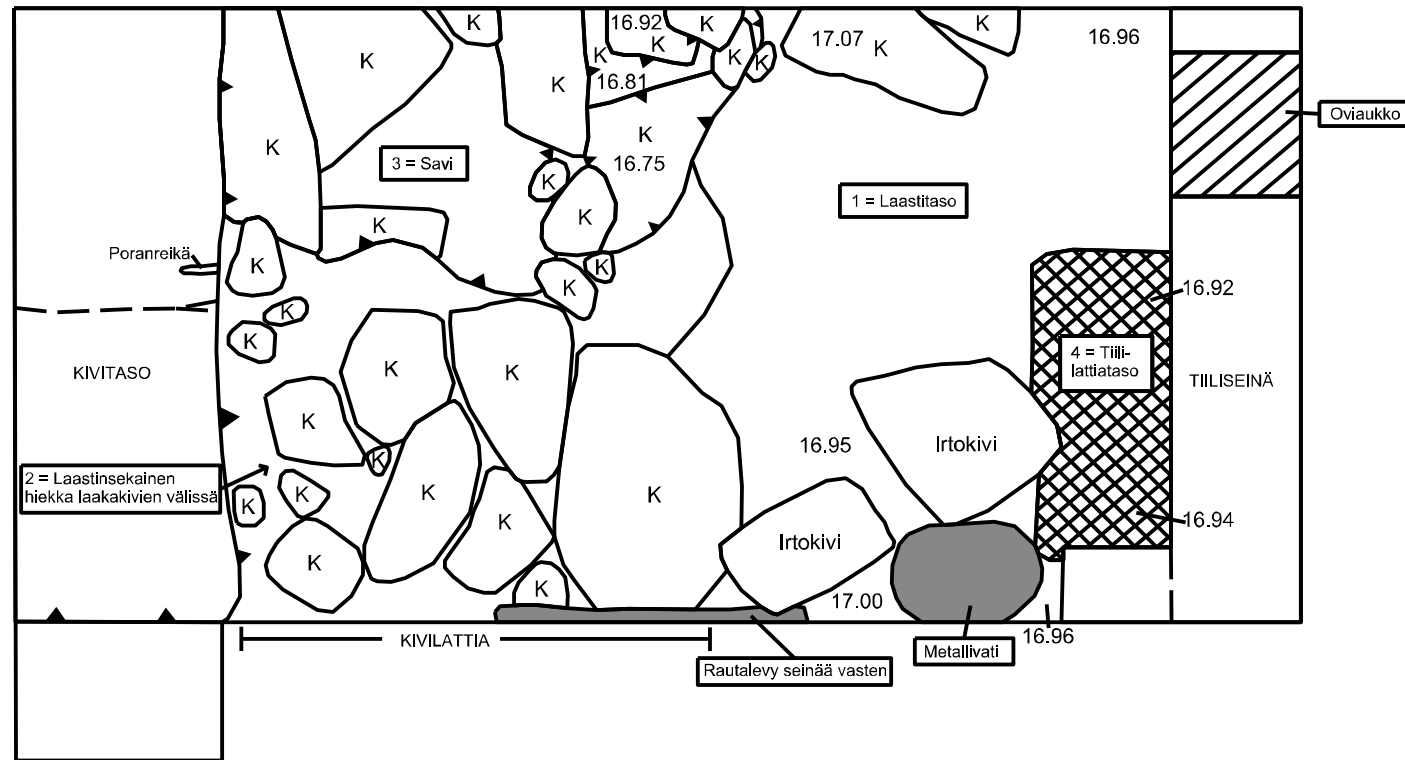


-  Kivi
-  Metalli
-  Korkeusero

- 1 = Tuhka- ja silttikerros
- 2 = Laastinsekainen hiekka (kivilattian väleissä)
- 3 = Savi

VANTAA Pyhän Laurin kirkko Kellari Riikka Väisänen 2014	Kellarin huonetila Dokumentointitaso 1 Kivilattia, tuhka- ja silttikerros Mk 1:25
MITTAUSDOKUMENTOINTI Riikka Väisänen 2014 Puht.piiirt. Riikka Väisänen 2014	Tutkimuslaitos: Vantaan kaupunginmuseo Arkisto: Museoviraston arkisto, Helsinki
Kartta 2	

DOKUMENTOINTITASO 2



1 m



Kivi



Metalli



Korkeusero



Tiililattiataso

1 = Laastitaso

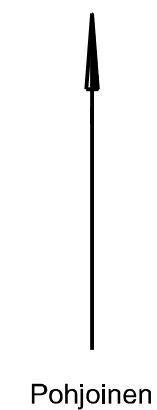
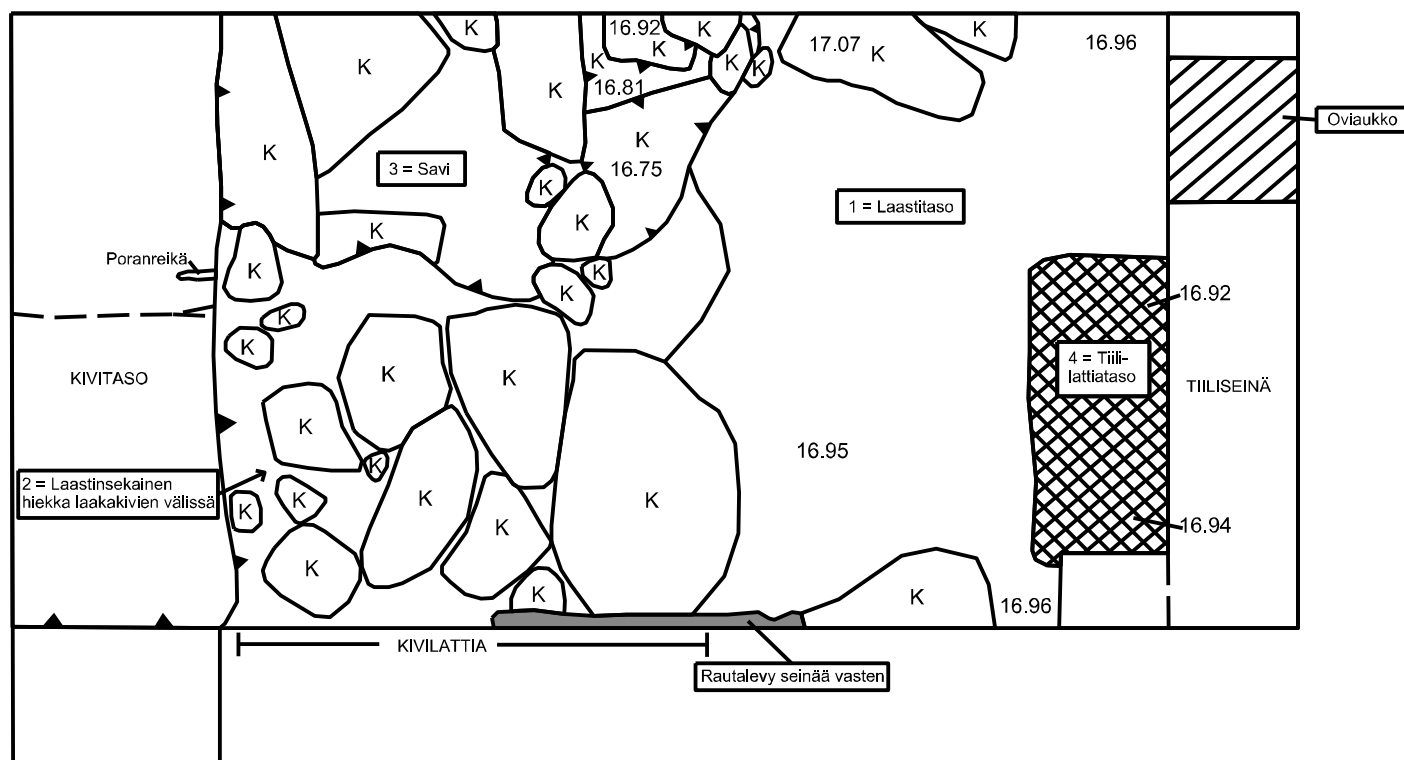
2 = Laastinsekainen hiekka (kivilattian väleissä)

3 = Savi

4 = Tiililattia

VANTAA Pyhän Laurin kirkko Kellari Riikka Väisänen 2014	Kellarin huonetila Dokumentointitaso 2 Kivi-, tiili- ja laastilattiataso Mk 1:25
MITTAUSDOKUMENTOINTI Riikka Väisänen 2014 Puht.piirt. Riikka Väisänen 2014	Tutkimuslaitos: Vantaan kaupunginmuseo Arkisto: Museoviraston arkisto, Helsinki
Kartta 3	

DOKUMENTOINTITASO 2.5



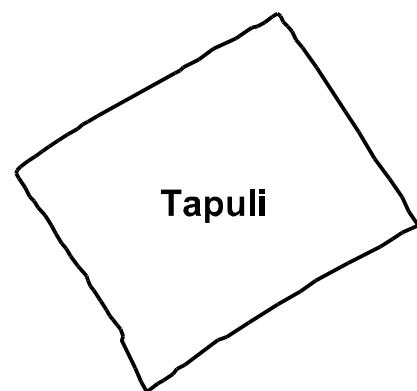
1 m



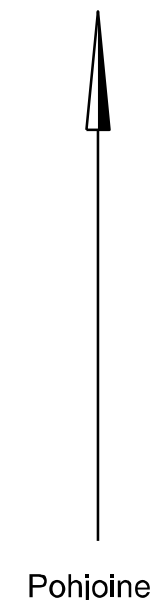
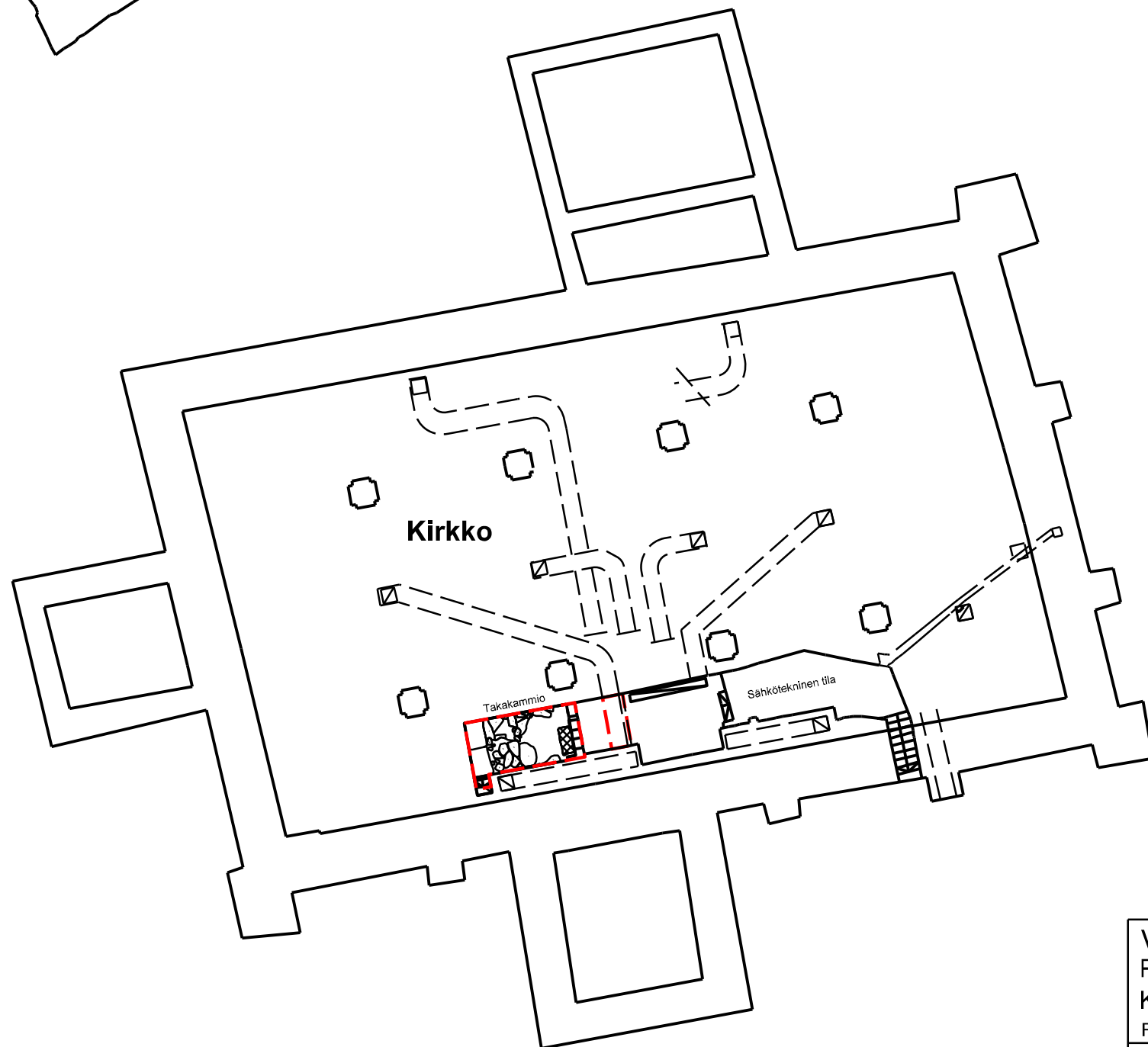
-  Kivi
-  Metall
-  Korkeusero
-  Tiililattiataso

- 1 = Laastitaso
- 2 = Laastinsekainen hiekka (kivilattian väleissä)
- 3 = Savi
- 4 = Tiililattia

<p>VANTAA Pyhän Laurin kirkko Kellari Riikka Väisänen 2014</p>	<p>Kellarin huonetila Dokumentointitaso 2.5 Kivi-, tiili- ja laastilattiataso Mk 1:25</p>
<p>MITTAUSDOKUMENTOINTI Riikka Väisänen 2014</p>	<p>Tutkimuslaitos: Vantaan kaupunginmuseo Arkisto: Museoviraston arkisto, Helsinki</p>
<p>Puht.piirt. Riikka Väisänen 2014</p> <p>Kartta 4</p>	



Tapuli



Pohjoinen



Tutkimusalueet



Kivi



Metalli



Tiililattiataso

10 m



<p>VANTAA Pyhän Laurin kirkko Kellari Riikka Väisänen 2014</p>	<p>Yleiskartta Rakennekartta Kellarin kivi-, tiili- ja laastilattiataso sekä länsiseinän kivitaso MK 1:200</p>
<p>MITTAUSDOKUMENTOINTI Riikka Väisänen 2014</p>	<p>TUTKIMUSLAITOS: VANTAAN KAUPUNGINMUSEO ARKISTO: MUSEOVIRASTON ARKISTO, HELSINKI</p>
<p>Puht. piirt. R. Väisänen 2014 Karttapohja Arkkitehtitoimisto Okulus Oy</p>	<p>Kartta 5</p>